

Kuvitellut yhteisöt

Benedict Anderson

KUVITELLUT YHTEISÖT
Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua

Suomentanut
JOEL KUORTTI

Johdanto
JOUKO NURMIAINEN

Sivilisaatiohistoria-sarja

Vastapaino
Tampere 2007

ALKUTEOS

Imagined Communities. Reflections on
the Origin and Spread of Nationalism

First published by Verso, London

Copyright © Benedict Anderson, 1983, 1991, 2006

New material © Benedict Anderson, 2006

Published by agreement with Leonhardt &

Høier Literary Agency aps, Copenhagen

Osuuskunta Vastapaino

Yliopistonkatu 60 A

33100 Tampere

www.vastapaino.fi

ISBN 978-951-768-187-2

Gummerus Kirjapaino Oy

Jyväskylä 2007

*Mammalle ja Tantielle
rakkaudella ja kiitollisuudella*

Sisällys

JOUKO NURMIAINEN	
”Kuvitellut yhteisöt” nationalismien historiassa	9
Kiitokset	25
Esipuhe toiseen laitokseen	27
1 – Johdanto	33
2 – Kulttuuriset juuret	43
3 – Kansallisen tietoisuuden synty	77
4 – Kreolipioneerit	89
5 – Vanhat kielet, uudet mallit	111
6 – Virallinen nationalismi ja imperialismi	131
7 – Viimeinen aalto	165
8 – Patriotismi ja rasismi	201
9 – Historian enkeli	219
10 – Väestönlaskenta, kartta, museo	229
11 – Muisti ja unohdus	257
Matka ja yhteydet:	
<i>Kuviteltujen yhteisöjen</i> maantieteestä ja elämästä	281
Liite 1: <i>Kuviteltujen yhteisöjen</i>	
käännökset (koonnut JOEL KUORTTI)	313
Kirjallisuus	317
Hakemisto	331

Hän katsoo tehtäväkseen silittää historiaa vastakarvaan.

WALTER BENJAMIN, *Messiaanisen sirpaleita*

Niin syntyi eri kansojen sekoituksesta
tuo sekakoosteinen olento: *englantilainen*:
halukkaiden raiskausten ja himon siitos,
maalinaamaisten *brittien* ja *skottien* kesken.
Heidän jälkeläisensä oppivat joutuin roomalaisille kumartamaan
ja tarjoamaan narttunsa heille kyntömaaksi:
Siitä kasvoi sekarotuinen puoliverinen kansa
ilman nimeä, maata, kieltä tai mainetta.
Sen kuumissa suonissa kohisivat uudet seokset
saksien ja *tanskalaisten* perintönä,
kun heidän rivot tyttärensä, vanhempiaan seuraten,
antautuivat kaikille heimoille naimahimossaan.
Juuri tällä kurjalla joukolla virtaa suonissaan
hyvin jalostettu *englantilainen* veri.

DANIEL DEFOE, ”The True-Born Englishman”

Esipuhe toiseen laitokseen

KUKA OLISI uskonut, että myrsky yltyy etääntyessään Paratiisista?

Indokiinassa vuosina 1978–1979 sattuneet aseelliset selkkaukset, jotka olivat alkuperäisen *Kuviteltujen yhteisöjen* välitön konteksti, näyttävät nyt, vain kaksitoista vuotta myöhemmin, kuuluvan toiseen aikakauteen. Tuolloin minua piinasi sosialistimaiden välisten uusien täysimittaisten sotien uhka. Nyt puolet näistä maisista on päätynyt historian enkelin jalkojen juurella lojuvien sirpaleiden joukkoon ja loput pelkäävät pian joutuvansa sinne. Sodat, jotka uhkaavat jäljelle jääneitä, ovat sisällissotia. On erittäin todennäköistä, että uuden vuosituhannen koittaessa Sosialististen neuvostotasavaltojen liitosta ei ole jäljellä paljoa muuta kuin – tasavaltoja.

Olisiko kaiken tämän pitänyt olla jotenkin ennustettavissa? Vuonna 1983 kirjoitin, että Neuvostoliitto oli ”yhtä lailla 1800-luvun esinationalististen dynastiavaltioiden perillinen kuin 2000-luvun internationalistisen järjestyksen airut”. Kartoitettuani nationalistisia räjähdyksiä, jotka tuhosivat Wienistä, Lontoosta, Konstantinopolista, Pariisista ja Madridista johdetut valtavat monikieliset ja monietniset valtakunnat, en osannut kuitenkaan kuvitella sytytyslangan ulottuvan aina Moskovaan asti. Tunnen surullista helpotusta havaitessani, että historia näyttää toteuttavan *Kuviteltujen yhteisöjen* ”logiikkaa” paremmin kuin mihin sen kirjoittaja kykeni.

Maaailma ei ole ainoa, jonka ulkonäkö on muuttunut kuluneina kahtenatoista vuotena. Hätkähdyttäviä muutoksia on tapahtunut myös nationalismin tutkimuksessa niin metodin, laajuuden, tarkkuuden kuin jo pelkän määränkin suhteen. Yksin englanniksi on julkaistu J. A. Armstrongin *Nations before Nationalism* (1982), John Breuillyn *Nationalism and the State* (1982), Ernest Gellnerin *Nations and Nationalism* (1983), Miroslav Hrochin *Social Preconditions of National Revival in Europe* (1985), Anthony Smithin *The Ethnic Origins of Nations* (1986), Partha Chatterjeen *Nationalist Thought and the Colonial World* (1986) ja Eric Hobsbawmin *Nationalismi* (1990; suom. 1994), vain muutaman avaintekstin mainitakseni. Nämä teokset ovat historiallisella kattavuudellaan ja teoreettisella vaikuttavuudellaan tehneet alan perinteisen kirjallisuuden vanhentuneeksi. Osasta näitä kirjoja on kehittynyt harvinaislaatuinen historiallisten, kirjallisten, antropologisten, sosiologisten, feminististen ja muiden alojen tutkimusperinne, jossa näiden alojen tutkimuskohteet yhdistyvät kansakunnan ja nationalismin tarkasteluun.¹

Kuviteltujen yhteisöjen sopeuttaminen tällaisiin, niin maailmaa kuin tekstejäkin koskeviin valtaviin muutoksiin on minulle tässä tilanteessa mahdotonta. Olikin siksi parempi jättää kirja enimmäkseen sellaiseksi ”korjailemattomaksi” aikansa tuotteeksi, jolla on oma tyyliinsä, muotonsa ja tunnelmansa. Kaksi seikkaa lohduttaa minua. Ensinnäkin täydellinen, lopullinen tulos tapahtumista vanhassa sosialistisessa maailmassa pysyy edelleen verhoituna tulevaisuuden hämärään. Toiseksi *Kuviteltujen yhteisöjen* omintakeinen metodi ja mielenkiinnon kohteet ovat minusta edelleen uudemman nationalismitutkimuksen marginaalissa – eivätkä siis siinä mielessä ainakaan kokonaan vanhentuneita.

Olen tässä uudessa laitoksessa yksinkertaisesti pyrkinyt korjaamaan niitä asiasisällössä, käsityksissä kuin tulkinnoissakin olleita

1. Eric Hobsbawmilla on ollut rohkeutta päätellä, että tämä tutkimuksen kasvu enteilee nationalismin ajan loppua: Minervan pöllö lentää iltahämärässä. [Ks. Hobsbawm (1994, 209) (suom. huom.).]

virheitä, jotka minun olisi pitänyt välttää jo alkuperäistä versiota kirjoittaessani. Näihin – vuoden 1983 hengessä tehtyihin – korjauksiin kuuluu niin joitain ensimmäisen laitoksen tekstiin tehtyjä muutoksia kuin kaksi uutta lukuakin, jotka ovat luonteeltaan lähinnä erillisiä liitteitä.

Varsinaisesta tekstistä löysin kaksi vakavaa käänkösvirhettä, vähintään yhden toteuttamattoman lupauksen ja yhden harhaanjohtavan painatuksen. Koska en vuonna 1983 osannut espanjaa, luotin harkitsemattomasti León María Guerreron englanninkieliseen käännökseen José Rizalin kirjasta *Noli Me Tangere*, vaikka saatavilla olisi ollut varhaisempiakin käännöksiä. Vasta vuonna 1990 havaitsin, miten kiehtovan vääristynyt Guerreron käännös oli. Pitkässä, keskeisessä lainauksessa Otto Bauerin kirjasta *Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie* taas tukeuduin laiskasti Oscar Jászin käännökseen. Myöhempi tutustuminen alkuperäiseen saksankieliseen teokseen on osoittanut, miten syvästi Jászin omat poliittiset näkemykset ovat värittäneet hänen lainauksiaan. Vähintäänkin kahdessa kohdin tekstiäni lupasin huolettomasti selittää, miksi brasilialainen nationalismi kehittyi niin myöhään ja niin omintakeisesti verrattuna muihin Latinalaisen Amerikan maihin. Tässä laitoksessa pyrin täyttämään tuon täyttämättömäksi jääneen lupauksen.

Osa alkuperäistä suunnitelmaani oli painottaa nationalismin juuria Uudessa maailmassa. Minusta tuntui, että alan teorioita oli pitkään vinouttanut ja vääristänyt tiedostamaton nurkkapatriotismi. Eurooppalaiset tutkijat, jotka olivat tottuneet harhakuvaan, että kaikki merkittävä modernissa maailmassa oli alun perin Euroopasta, ottivat liian helposti ”toisen sukupolven” etnis-kielelliset (unkarilaiset, tšekkiläiset, kreikkalaiset, puolalaiset ja niin edelleen) nationalismit oman mallintamisensa lähtökohdiksi, puhuivatpa he sitten nationalismin puolesta tai sitä vastaan. Olinkin hämmentynyt havaitessani, että monissa yhteyksissä *Kuviteltuihin yhteisöihin* viitattaessa tämä eurosentrinen nurkkakuntaisuus säilyi edelleen rikkumattomana eikä teoksen keskeistä lukua nationalismin ame-

rikkalaisesta alkuperästä ollut juurikaan huomattu. Valitettavasti en ole löytänyt tähän ongelmaan parempaa pikaratkaisua kuin nimetä neljännen luvun uudelleen ”Kreolipioneereiksi”.

Kirjan kaksi uutta ”liitettä” pyrkivät korjaamaan ensimmäisen laitoksen vakavia teoreettisia puutteita.² Lukuisat ystävällismieliset kriitikot ovat huomauttaneet, että luku 7 (”Viimeinen aalto”) yksinkertaisti liikaa sitä prosessia, jossa varhaiset ”kolmannen maailman” nationalismit kehiteltiin. Luvussa ei myöskään vakavissaan esitetä kysymystä siitä, mikä asema paikallisilla siirtomaavaltioilla – emämaiden sijaan – oli näiden nationalismien muotoilemisessa. Samaan aikaan tulin kiusallisen tietoiseksi siitä, että nationalismin teorian pohdinnan merkittävänä uutena saavutuksena pitämältäni aikakäsitysten muutokselta puuttui sen välttämätön vastinpari: tilakäsitysten muutos. Nuoren thaimaalaisen historioitsijan Thongchai Winichakulin (1988) loistava väitöskirja³ viritti minut pohtimaan karttojen merkitystä nationalistisen mielikuvituksen kehitykselle.

Luvussa ”Väestönlaskenta, kartta, museo” analysoidaankin tapoja, joilla 1800-luvun siirtomaavaltiot (ja niiden käytäntöjen edistämät toimintatavat) tiedostamattaan dialektisesti loivat nationalismien kieliopin, joka nousi lopulta taisteluun niitä itseään vastaan. Voisi jopa mennä niin pitkälle, että sanottaisiin valtioiden kuvitelteen omat vastustajansa profetallisen enneunen tapaan jo selvästi ennen näiden historiallista syntymää. Tämän kuvittelun muotoutumiseen vaikuttivat omalla, risteävällä tavallaan niin väestönlaskennoissa toteutunut ihmisten abstrakti määrällistäminen ja sarjallistaminen, karttojen aiheuttama poliittisen tilan vähittäinen

2. Ensimmäinen näistä liitteistä sai alkunsa Karachissa tammikuussa 1989 pidettyyn, YK:n yliopiston WIDER-instituutin (World Institute for Development Economics Research) tukemaan konferenssiin valmistelemastani esitelmästä. Toisen liitteen luonnos ilmestyi *The Times Literary Supplement* -lehdessä otsikolla ”Narrating the Nation” (13.6.1986).
3. Julkaistu myöhemmin kirjana *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation* (Thongchai 1995) (suom. huom.).

”logoksi” muuttuminen kuin myös museoiden ”ekumeeninen”, maallinen genealogisointi.

Toisen ”liitteen” alkuperä on nöyryyttävässä havainnossani siitä, että olin vuonna 1983 lainannut Ernest Renania ymmärtämättä sanaakaan siitä, mitä hän oli itse asiassa sanonut: olin pitänyt kepeän ironisena sellaista, mikä oli itse asiassa täysin kummallista. Tämä nöyryytys pakotti minut myös havaitsemaan, etten ollut selittänyt millään mielekkäällä tavalla, miten ja miksi esiin nousevat uudet kansakunnat kuvittelivat itsensä muinaisiksi. Se mikä suurimmassa osassa tutkimuskirjallisuutta tulkittiin machiavellilaiseksi silmänpääntötempuksi, porvarilliseksi fantasiaksi tai puolueettomaksi historialliseksi totuudeksi, näyttäytyi minulle nyt paljon syvempänä ja kiinnostavampana. Entä jos ”muinaisuus” olisikin, tietyissä historiallisissa käännekohtassa, ”uutuuden” *välttämätön seuraus*? Jos nationalismi oli, kuten ajattelin, radikaalisti muotoaan muuttaneen tietoisuuden ilmaus, eikö tietoisuus tästä katkoksesta ja aieman tietoisuuden välttämätön unohtaminen synnyttäisi oman kertomuksensa? Tästä näkökulmasta nähtynä atavistinen haaveilu, joka on luonteenomaista suurimmalle osalle 1820-luvun jälkeistä nationalistista ajattelua, osoittautuu seurannaisilmiöksi. Keskeiseksi taas nousee 1820-luvun jälkeisen nationalistisen ”muistin” rakenteellinen suuntautuminen, joka kattaa modernien elämä- ja omaelämäkertojen sisäiset ennakkoehdot ja konventiot.

Riippumatta niistä teoreettisista ansioista tai puutteista, joita näissä kahdessa liitteessä mahdollisesti ilmenee, molemmilla niistä on omat arkisemmat rajoituksensa. Lukua ”Väestönlaskenta, kartta, museo” varten kootut tiedot ovat peräisin vain Kaakkois-Aasiasta. Tietyllä tapaa tämä maankolkka tarjoaa erinomaisia mahdollisuuksia vertailevaan teorianmuodostukseen, koska se kattaa lähes kaikkien suurten siirtomaavaltojen (Englannin, Espanjan, Hollannin, Portugalin, Ranskan ja Yhdysvaltojen) kolonisoimia alueita, kolonisoimatonta Siamia unohtamatta. Jää kuitenkin nähtäväksi, onko analyysini, vaikka se olisikin pätevä tällä seudulla, sovelletta-

vissa uskottavasti eri puolille maailmaa. Toisen liitteen luonnosmainen empiirinen materiaali liittyy lähes yksinomaan läntiseen Eurooppaan ja Uuteen maailmaan, alueisiin, joista tietoni ovat melko ulkokohtaisia. Minun oli kuitenkin keskityttävä näihin, koska juuri näillä seuduilla ilmenivät ensimmäiset nationalismin muistimenetykset.

Benedict Anderson

helmikuussa 1991

Johdanto

MARXILAISUUDEN JA marxilaisten liikkeiden tarinat ovat perustavanlaatuisesti muuttumassa, vaikkei sitä ole vielä oikein huomattu. Näkyvimpiä merkkejä tästä ovat viimeaikaiset sodat Vietnamin, Kambodžan ja Kiinan välillä. Näillä sodilla on maailmanhistoriallista merkitystä, sillä ne ovat ensimmäiset sodat sellaisten maiden kesken, joiden hallintojärjestelmien itsenäisyys ja vallankumoukselliset ansiot ovat kiistattomia, ja koska yksikään sotien osapuolista ei ole tehnyt kuin pinta-puolisia yrityksiä oikeuttaakseen verenvuodatuksen tunnistettavasti *marxilaisessa* teoreettisessa viitekehyksessä. Siinä missä vielä jotenkin oli mahdollista tulkita Kiinan ja Neuvostoliiton väliset rajakahakat vuonna 1969 sekä Neuvostoliiton sotilaalliset väliintulot niin Saksassa (1953), Unkarissa (1956), Tšekkoslovakiassa (1968) kuin Afganistanissakin (1980) tulkitsijan mausta riippuen joko ”sosialistiseksi imperialismiksi”, ”sosialismin puolustukseksi” tai muuksi vastaavaksi, kukaan ei kai kuitenkaan tosissaan usko tällaisella sanastolla olevan paljoakaan kantavuutta Indokiinan tapahtumissa.

Siinä missä Vietnamin tunkeutuminen Kambodžaan ja maan miehittäminen joulukuussa 1978 ja tammikuussa 1979 oli ensimmäinen *laajamittainen konventionaalinen sota*, jonka vallanku-

mouksellinen marxilainen valtio julisti toiselle vastaavalle,¹ Kiinan helmikuinen hyökkäys Vietnamiin vahvisti nopeasti tämän ennakkotapauksen. Vain luottavaisimmat uskaltavat enää lyödä vetoa sen puolesta, että Neuvostoliitto ja Kiinan kansantasavalta – pienemmistä sosialistisista maista puhumattakaan – tukisivat välttämättä samaa osapuolta, saati taistelisivat sen rinnalla kaikissa valtioidenvälisissä vihollisuuksissa tämän vuosisadan hupenevina loppuvuosina. Kuka voi luottaa siihen, etteivätkö Jugoslavia ja Albania jonain päivänä ottaisi yhteen? Niiden monenkirjavien ryhmien, jotka pyrkivät saamaan puna-armeijan pois itäeurooppalaisista varuskunnistaan, tulisi muistaa, miten suuri merkitys puna-armeijan muser-tavalla läsnäololla on vuodesta 1945 alkaen ollut alueen marxilaisten hallitusten välisten konfliktien estämisessä.

Tällaiset pohdinnat vahvistavat näkemystä, että toisen maailmansodan jälkeen kaikki onnistuneet vallankumoukset ovat luonnehtineet itseään *kansallisin* käsittein – niin Kiinan kansantasavallassa ja Vietnamin sosialistisessa tasavallassa kuin muuallakin – ja niin tehdessään ne ovat perustaneet itsensä vakaasti sille maantieteelliselle ja sosiaaliselle pohjalle, jonka ne ovat vallankumousta

1. Tämä muotoilu on valittu painottamaan näiden taisteluiden mittakaavaa ja muotoa, ei syylistämään ketään. Mahdollisten väärinkäsitysten välttämiseksi on todettava, että joulukuun 1978 maahantunkeutuminen johtui kahden vallankumouksellisen liikkeen sissien aseellisista yhteenotoista, jotka olivat alkaneet kenties jo vuonna 1971. Huhtikuun 1977 jälkeen kambodzalaisten puolelta alkaneiden ja vietnamilaisien pian jatkamien rajaloukkausten määrä kasvoi ja tilanne kärjistyi Vietnamin maahanhyökkäykseen joulukuussa 1977. Mikään näistä hyökkäyksistä ei kuitenkaan pyrkinyt vihollishallituksen kaatamiseen tai suurten maa-alueiden miehittämiseen, eivätkä niihin osallistuneet joukot olleet verrattavissa joulukuussa 1978 lähetettyyn miesmäärään. Sodan syitä koskevaa kiistaa pohtivat syvällisimmin Stephen P. Heder (1981, 21–67), Anthony Barnett (1979, 2–9) ja Laura Summers (1979, 10–18). [Kambodžasta käytettiin virallisissa yhteyksissä 1970-luvun puolivälistä 1980-loppuun nimimuotoa Kamputsea, joka assosioituu vahvasti sekä punahmereihin että Vietnamin tukemaan kommunistihallintoon. Anderson käyttää maasta kuitenkin myös tuona aikana nimeä ”Cambodia” eikä ”Kampuchea” (suom. huom).]

edeltävältä ajalta perineet. Kääntäen, se että Neuvostoliittoa sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistynyttä kuningaskuntaa yhdistää yksi harvinainen seikka – niiden nimissä ei mainita kansallisuutta –, osoittaa Neuvostoliiton yhtä lailla niin 1800-luvun esinationalististen dynastiavaltioiden perilliseksi kuin myös 2000-luvun internationalistisen järjestyksen airueksi.²

Eric Hobsbawm (1977, 13) on aivan oikeassa väittäessään, että ”marxilaisilla liikkeillä ja valtioilla on ollut taipumus muodostua nationalistisiksi, eli kansallisiksi paitsi muodoiltaan, myös olemukseltaan. Mikään ei anna aihetta olettaa, etteikö tämä suuntaus jatkuisi.” Eikä tämä taipumus rajoitu vain sosialistiseen maailmaan. Lähes vuosittain uusia maita hyväksytään Yhdistyneiden kansakuntien jäseniksi. Myös monet täysin vakiintuneina pidetyt ”vanhat kansakunnat” huomaavat joutuneensa ”alanationalismien” haastamiksi rajojensa sisällä – nationalismien, jotka luonnollisesti haaveilevat jonain kauniina päivänä pääsevänsä irti tästä alisteisuudesta. Todellisuus on varsin selkeä: pitkään profetoitu ”nationalismin aikakauden loppu” ei ole lähimainkaan näkyvässä. Kansakunnallisuus³ tosiaan on oikeutukseltaan universaalein arvo aikamme poliittisessa elämässä.

Jos tosiasiat ovatkin selviä, niiden selittämisestä vallitsee jo pitkään jatkunut erimielisyys. Kansakunta, kansallisuus, nationalismi – nämä kaikki ovat osoittautuneet huomattavan vaikeiksi määritellä, saati analysoida. Vastakohtana sille mittaamattomalle vaikutukselle, joka nationalismilla on modernissa maailmassa ollut, uskotavat teoriat siitä ovat epäilyttävän heikkoja. Hugh Seton-Watson

2. Jokainen, joka epäilee Yhdistyneen kuningaskunnan läheisyyttä Neuvostoliittoon tässä suhteessa, voi kysyä itseltään, mihin kansallisuuden nimi Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistynyt kuningaskunta viittaisi: isobritannialais-irlantilaiseen?
3. Andersonin usein käyttämä *nation-ness* -muoto korostaa myös kielellisesti kansakunnallisuuden konstruktiivista tuoteluonnetta. Suomennoksessa tästä on käytetty muotoa ”kansakunnallisuus” (suom. huom.).

(1977, 5; kursivointi lisätty), selvästi parhaan ja kattavimman englanninkielisen nationalismia käsittelevän esityksen kirjoittaja ja liberaalin historiankirjoituksen ja yhteiskuntatieteiden laajan perinteen jatkaja, toteaa surullisena: ”Olen siis *pakotettu* päättämään, ettei ’tieteellistä määritelmää’ kansakunnasta ole mahdollista esittää; silti ilmiö on ollut ja on edelleen olemassa”. Tom Nairn (1975, 3), käänteentekevä *The Break-up of Britain* -kirjan kirjoittaja ja tuskin vähemmän laajan marxilaisen historiankirjoituksen ja yhteiskuntatieteiden perinteen jatkaja, puolestaan toteaa rehellisesti: ”Nationalismin teoria edustaa marxismin suurta historiallista epäonnistumista”.⁴ Mutta jopa tämä tunnustus on jotensakin harhaanjohtava, koska sen voisi nähdä kertovan pelkästään pitkän ja itsestään tietoisien teoreettisen selkeyden etsimisprosessin valitettavasta lopputuloksesta. Olisi täsmällisempää sanoa, että nationalismi on osoittautunut epämuikavaksi *poikkeamaksi* marxilaiseen teoriaan ja että juuri siitä syystä sitä on ennemminkin pyritty välttelemään kuin kohtaamaan. Miten muuten on selitettävissä, että Marx (Marx & Engels 1998, 50; kursivointi lisätty) ei onnistu selittämään keskeistä adjektiivia muistamisenarvoisessa lauseessaan vuodelta 1848: ”Kunkin maan proletariaatin täytyy luonnollisesti selvittää välinsä *oman* porvaristonsa kanssa”?⁵ Ja miten muuten on selitettävissä, että yli vuosisadan ajan on käytetty käsitettä ”kansallinen porvaristo” ilman vakavampia yrityksiä perustella teoreettisesti koko adjektiivin liittymistä asiaan? Miksi juuri *tämä* porvariston jako on teoreettisesti merkittävä, kun porvaristo muutoin määritellään tuotantosuhteiden perusteella maailmanlaajuisesti luokaksi?

Tämän kirjan päämääränä on tarjota joitakin alustavia ehdotuksia nationalismin ”poikkeavuuden” entistä tyydyttävämmäksi tulkitsemiseksi. Käsitökseni on, että niin marxilainen kuin liberaalikin

4. Tämä essee sisältyy muuttamattomana myös Nairnin kirjaan (1977, luku 9, 329–363).
5. Missä tahansa teoreettisessa tulkintayrityksessä sanan ”luonnollisesti” tulisi vilkuttaa varoitusvaloja lukijoiden silmissä.

teoria ovat näivettyneet myöhäisptolemaiolaiseen yritykseen ”pelastaa ilmiö” ja että näkökulmanvaihdos, voisi sanoa kopernikaanisessa hengessä, on välttämätön mitä pikimmin. Lähtökohtani on, että kansallisuus, tai kuten termin moninaisten sisältöjen valossa voisi sanoa, kansakunnallisuus, samoin kuin nationalismikin, ovat laadultaan erityisiä kulttuurisia artefakteja. Niiden asianmukainen ymmärtäminen edellyttää, että pohdimme tarkkaan, kuinka ne ovat ilmaantuneet historiaan, miten niiden merkitykset ovat ajan oloon muuttuneet ja miksi niillä on nykyisin niin laaja-alainen emotionaalinen oikeutus. Pyrin osoittamaan, että näiden artefaktien syntymä 1700-luvun lopulla⁶ oli spontaani tiivistymä siitä, kun erilaiset historialliset voimat ”ristesivät” monimutkaisesti; mutta että niistä tuli, kerran synnyttyään, ”malleja”, joita voitiin istuttaa uudelleen – vaihtelevissa määrin tietoisesti – kovin moninaisiin sosiaalisiin kasvuympäristöihin, joissa ne sulautuivat tai ne sulautettiin yhtä moninaisiin poliittisiin ja ideologisiin asetelmiin. Pyrin myös näyttämään, miksi juuri nämä kulttuuriset artefaktit ovat herättäneet niin syvää kiintymystä.

KÄSITTEITÄ JA MÄÄRITTELYJÄ

Ennen edellä esiinnostettuihin kysymyksiin perehtymistä lienee paikallaan pohtia lyhyesti käsitettä ”kansakunta” ja esittää siitä käytökelpoinen määritelmä. Nationalismin teoreetikkoja ovat usein hämmentäneet, elleivät peräti ärsyttäneet, seuraavat kolme paradoksia: (1) Kansakuntien objektiivinen, historioitsijoiden silmin

6. Kuten Aira Kemiläinen (1964, 10, 33, 48–49) toteaa, tämän ajoituksen ovat nationalismin tieteellisen tutkimuksen kaksi ”kantaisää”, Hans Kohn ja Carleton Hayes, perustelleet vakuuttavasti. Heidän johtopäätöksiään ei nähdäkseni ole vakavasti kyseenalaistettu lukuunottamatta joidenkin yksittäisten maiden nationalistisia ideologeja. Kemiläinen huomauttaa myös, ettei sana ”nationalismi” ollut laajasti käytössä ennen kuin 1800-luvun lopulla. Se ei esimerkiksi esiinny monissa yleisissä 1800-luvun sanakirjoissa. Jos Adam Smith loihdikin esiin käsitteen ”kansakuntien” varallisuudesta, hän ei tarkoittanut sanalla enempää kuin ”yhteiskuntia” tai ”valtioita”.

nähty modernisuus verrattuna nationalistien niissä näkemään, subjektiiviseen muinaisuuteen. (2) Kansallisuuden muodollinen universaalisuus sosiokulttuurisena käsitteenä – nykymaailmassahan kaikilla voi olla, pitäisi olla ja ”on” kansallisuus, aivan kuten kaikilla ”on” sukupuoli – verrattuna kansallisuuden konkreettisten ilmi-
 asujen parantumattomaan partikulaarisuuteen, niin että esimerkiksi ”kreikkalainen” kansallisuus on määritelmällisesti *sui generis*, omaa laatuaan. (3) Nationalismien ”poliittinen” valta verrattuna niiden filosofiseen heikkouteen tai jopa epäselvyyteen. Toisin sanoen nationalismi ei useimmista muista ”ismeistä” poiketen ole koskaan tuottanut omia suuria ajattelijoitaan: ei hobbeseja, ei toquevillejä, ei marxeja, eikä webereitä. Tämä ”tyhjyys” johtaa kosmopoliittisen ja monikielisen älymystön suhtautumaan siihen helposti tietyllä tapaa alentuvasti. Samaan tapaan kuin Gertrude Stein (1935, 218) totesi Oaklandista (*there is no there there*), on mahdollista päätellä äkkiseltään, että ”ei ole sitä sitä”. On tyyppillistä, että niinkin ymmär-
 täväinen nationalismin tutkija kuin Tom Nairn (1977, 359) voi kai-
 kesta huolimatta kirjoittaa:

”Nationalismi” on modernin kehityshistorian sairaus, yhtä väistämätön kuin ”neuroosi” yksilöllä, ja siihen liittyy samankaltainen olemuksellinen kaksijakoisuus, samankaltainen sisäänrakennettu kyky vaipua dementiaan. Tämä dementia on suurimmaksi osaksi parantumaton ja pohjautuu avuttomuuden dilemmoihin, joista valtaosa maailmaa kärsii (ja jotka ovat yhteiskunnille infantilismin vastike).

Osa vaikeudesta on, että meillä on taipumus tiedostamattamme mieltää nationalismi yhdeksi, erisnimen saavaksi kokonaisuudeksi (samoin kuin miellämme ajan erillisiä nimiä saaviksi aikakausiksi) ja luokitella ”se” *yhdeksi* ideologioista. (Huomattakoon, että jos ker-
 ran kaikki elävät aikansa, aikakausikin on pelkästään analyttinen ilmaus.) Luulunkin, että olisi yksinkertaisempaa, jos nationalismia kohdeltaisiin samoin kuin ”sukulaisuutta” tai ”uskontoa”, eikä kuten ”liberalismia” tai ”fasismia”.